

УДК 783.1:27-5:316.74

DOI 10.32461/2226-3209.1.2025.327986

Цитування:

Булах Т. Б. Музична природа християнського поклоніння в аспекті балансу емоційної виразності і теологічного змісту. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2025. № 1. С. 323–327.

Булах Тетяна Борисівна,
кандидат мистецтвознавства, доцент,
учений секретар ректорату
Київської муніципальної академії
естрадного та циркового мистецтв

Bulakh T. (2025). Musical Nature of Christian Worship in the Context of Balancing Emotional Expressiveness and Theological Content. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, 1, 323–327 [in Ukrainian].

МУЗИЧНА ПРИРОДА ХРИСТІЯНСЬКОГО ПОКЛОНІННЯ В АСПЕКТІ БАЛАНСУ ЕМОЦІЙНОЇ ВИРАЗНОСТІ І ТЕОЛОГІЧНОГО ЗМІСТУ

Метою статті є визначення принципів гармонізації емоційно-естетичної та теологічно-змістовної складових християнського музичного поклоніння, з урахуванням його впливу на духовний досвід віруючих і соціокультурну динаміку релігійних громад. **Методологічна база** дослідження базується на міждисциплінарному підході, що інтегрує методи релігієзнавчого аналізу, музикознавчого дослідження та соціокультурної критики. Основну увагу приділено аналізу християнського співу як багатофункціонального феномену, що включає літургічні, комунікативні, естетичні та сакральні-педагогічні аспекти. **Наукова новизна** дослідження полягає у розробці методологічного підходу до музичного служіння, що спрямоване на збереження балансу між емоційною виразністю та теологічною доктриною. Запропоновано інноваційні принципи формування музичного репертуару, які враховують відповідність літургічним традиціям, естетичну значущість, теологічну коректність та емоційну чуттєвість. Виявлено, що музичне служіння є ключовим компонентом сакральної практики, який не лише формує колективний релігійний досвід, але й функціонує як засіб духовної соціалізації. **Висновки.** У статті акцентовано, що музичне служіння сприяє інтеграції традиційних і сучасних елементів, використовуючи широкий спектр інструментальних, вокальних і технічних засобів. Сучасне християнське поклоніння виходить за межі простого вокального явища, перетворюючись на інтерактивний аудіовізуальний досвід, що залучає віруючих до спільної дії та посилює атмосферу сакральної причетності. Детально проаналізовано принципи формування репертуару: його відповідність літургічним традиціям, естетична значущість, теологічна коректність та емоційна чуттєвість. Гармонія емоційно-естетичних і теологічних цінностей сприяє створенню інтегративного простору, який відповідає потребам сучасних релігійних громад, забезпечуючи збереження традицій та інноваційність підходів до музичного мистецтва у християнському контексті.

Ключові слова: музичне служіння, християнське поклоніння, емоційна гармонія, теологічна доктрина, соціалізація

Bulakh Tetiana, PhD in Arts, Associate Professor, Academic Secretary of the Rectorate, Kyiv Municipal Academy of Performing and Circus Arts

Musical Nature of Christian Worship in the Context of Balancing Emotional Expressiveness and Theological Content

The purpose of the article is to determine the principles of harmonising the emotional-aesthetic and theological-content components of Christian musical worship, taking into account its impact on the spiritual experience of believers and the sociocultural dynamics of religious communities. **The methodological basis** of the study is built on an interdisciplinary approach that integrates methods of religious studies analysis, musicological research, and sociocultural critique. The primary focus is on the analysis of Christian singing as a multifunctional phenomenon that encompasses liturgical, communicative, aesthetic, and sacred-pedagogical aspects. **The scientific novelty** of the study lies in the development of a methodological approach to musical ministry aimed at maintaining a balance between emotional expressiveness and theological doctrine. Innovative principles for forming musical repertoire have been proposed, considering its alignment with liturgical traditions, aesthetic significance, theological correctness, and emotional sensitivity. It has been revealed that musical ministry is a key component of sacred practice that not only shapes collective religious experience but also functions as a means of spiritual socialisation. **Conclusions.** The article emphasises that musical service facilitates the integration of traditional and modern elements by utilising a wide range of instrumental, vocal, and technical means. Contemporary Christian worship transcends being a mere vocal phenomenon, transforming

into an interactive audio-visual experience that engages believers in collective action and enhances the atmosphere of sacred involvement. The principles for forming the repertoire have been analysed in detail, including its alignment with liturgical traditions, aesthetic significance, theological correctness, and emotional sensitivity. The harmony of emotional-aesthetic and theological values fosters the creation of an integrative space that meets the needs of modern religious communities, ensuring the preservation of traditions and the innovative approaches to musical art in the Christian context.

Keywords: musical ministry, Christian worship, emotional harmony, theological doctrine, socialisation.

Актуальність теми дослідження. У багатьох євангельських християнських громадах музика є ключовим елементом богослужіння, що торкається не лише емоційної сфери, але й формує теологічну свідомість. Характер музичного супроводу богослужіння часто стає вирішальним чинником у залученні вірян до духовного життя або, навпаки, у створенні бар'єрів. Багато вірян зазначають, що саме пісні є тим джерелом, яке найглибше формує їхню віру. Як зазначає Лонг, «...ми черпаємо наше богослов'я значно частіше з гімнів, які співаємо, ніж із проповідей, які чуємо» [6, 110]. Одним із актуальних викликів сучасного музичного служіння є питання балансу між емоційною виразністю та теологічною наповненістю пісень. У християнській традиції стверджується, що «хороші» пісні повинні гармонійно поєднувати когнітивну складову (богословське наповнення) та емоційний вплив. У межах даного дослідження термін «пісня» використовується в широкому значенні, охоплюючи церковні гімни, госпел-пісні, сучасні твори поклоніння, хори, повторювані співи та інші музичні твори, що виконуються під час богослужінь чи християнських зібрань.

Вивчення музичної природи євангельського християнського поклоніння крізь призму емоційної та теологічної складових є надзвичайно важливим для розуміння специфіки музичного впливу на віруючих, гармонійного формування їхнього духовного досвіду та збереження богословської глибини у практиках поклоніння.

Аналіз досліджень та публікацій. Музика євангельського християнського поклоніння постає як багатогранне явище, що поєднує естетичні, емоційні та теологічні аспекти. Незважаючи на широкий спектр досліджень, питання досягнення балансу між емоційною виразністю та теологічним змістом залишається недостатньо висвітленим. Albrecht у праці *Einführung in die Hymnologie* закладає основи для теологічного аналізу гімнографії, наголошуючи на значущості змістовного компоненту християнських піснеспівів. Barnard у дослідженні *Liturgie voorbij de Liturgische Beweging* звертає увагу на динамічний характер літургійної музики, однак не розкриває повною мірою ролі емоційного впливу у створенні

духовного досвіду. Праця Long «Beyond the Worship Wars: Building Vital and Faithful Worship» фокусується на важливості гармонізації емоційного і змістовного аспектів у поклонінні. Проте автор здебільшого розглядає це питання у контексті загального богослужбового досвіду, залишаючи поза увагою специфіку євангельської традиції. Tyson у своїй книзі *Assist Me to Proclaim: The Life and Hymns of Charles Wesley* підкреслює роль змістовних текстів гімнів, однак менше зосереджується на музичній складовій як інструменті емоційного впливу. Вітчизняні дослідники, такі як М. Антонович, О. Зосім, І. Задорожний, Л. Корній, О. Сапожнік, Н. Сиротинська, О. Цалай-Якименко, зосереджують увагу на історико-теоретичних аспектах церковної музики. Вони аналізують формотворчі принципи і теологічну сутність православних піснеспівів, проте євангельська традиція потребує окремого розгляду.

Зазначені дослідження демонструють високу наукову цінність, але вказують на значну прогалину у вивченні саме євангельського християнського поклоніння з акцентом на балансі емоційної виразності та теологічного змісту. Ця тема є актуальною з огляду на важливість створення духовного досвіду, що одночасно відповідає сучасним естетичним уподобанням та глибоким теологічним цінностям.

Отже, потреба дослідження цієї теми полягає в прагненні розкрити специфіку музичної природи євангельського християнського поклоніння як феномену, що гармонійно поєднує емоційну та теологічну складові.

Метою дослідження є виявлення та обґрунтування музичної природи євангельського християнського поклоніння через аналіз взаємодії та балансу емоційної виразності і теологічного змісту пісень, а також визначення їхнього впливу на формування духовного досвіду вірян.

Виклад основного матеріалу. Музичне служіння є важливою складовою християнської традиції, яка значною мірою впливає на формування духовного досвіду віруючих та забезпечує передачу християнських цінностей наступним поколінням. У дослідженні широко застосовується термін «хороша» пісня, що є свідомо абстрактним, оскільки він відображає

багатогранність підходів до оцінки музичних творів у контексті богослужбового поклоніння. Отже, цей термін функціонує як змінна категорія, що залежить від низки соціокультурних, теологічних і естетичних чинників, які варіюються залежно від традицій, релігійних конфесій та навіть персональних уподобань. Водночас, незважаючи на широке розмаїття поглядів щодо оцінки музичних творів, що виконують у межах богослужінь, існує необхідність у виокремленні певних критеріїв, що дозволяють класифікувати пісні як такі, що здатні витримати випробування часом, ставши важливою частиною духовної практики громади.

Сучасні дослідження в цій сфері засвідчують, що музичне служіння є не лише естетичною складовою богослужіння, але й важливим комунікативним актом. Практична теологія, в межах якої розглядається гімнологія, більше не сприймається як сукупність окремих функціональних піддисциплін, спрямованих виключно на діяльність служителя. Сьогодні вона розглядається як цілісна дисципліна, теоретичною основою якої є комунікація [4, 30]. Музика в цьому контексті постає як один із найпотужніших інструментів передачі Євангелія через пісню, що охоплює індивідуальний, громадський і суспільний рівні [4, 27].

Як зазначають дослідники, пісенний репертуар богослужіння виконує важливу функцію як засіб збереження та передачі християнської традиції. Водночас він є відображенням актуального духовного досвіду кожного покоління, сприяючи формуванню колективної ідентичності. Лютеранська традиція, наприклад, надає особливого значення гімнам, які приймаються громадою як її власні твори. Лютер наголошував, що гімни, створені Амвросієм, стали «церковними піснями», оскільки їх прийняв народ, використовуючи їх як свої власні [6, 112].

Особливий вплив на музичне служіння в сучасних церквах справив рух «Praise and Worship». Як зазначає Роберт Веббер, цей рух характеризується прагненням до безпосереднього переживання Духа, інтимності у стосунках із Богом та орієнтацією на постхристиянську культуру, що вимагає адаптації музики й неформальності для зв'язку з сучасною аудиторією [7, 118].

У визначенні, запропонованому Найробієюською заявою про поклоніння і культуру (1996) від Всесвітньої Лютеранської Федерації, підкреслюється, що поклоніння є серцем і пульсом християнської церкви. У межах богослужіння віряни спільно

святкують дари Божого творіння і спасіння, а також отримують зміцнення для життя у відповідь на Божу благодать. Поклоніння завжди включає дії, а не лише слова, об'єднуючи музику, мистецтво, архітектуру, літургію та проповідь [7, 67–68].

Проте, в межах музичного служіння постає питання про необхідність збереження балансу між різними цілями та елементами поклоніння. Як зазначав Ван де Лаар, у поклонінні існує «творча напруга» [8]. Наприклад, є потреба говорити сучасною культурною мовою, але при цьому зберігати найкращі надбання минулого. Також існує необхідність залучати людей до служіння, не втрачаючи його глибини, та одночасно служити потребам людей і викликати їх до змін.

Такий підхід співвідноситься з твердженням Тайсона щодо важливості підтримки діалектичної рівноваги між такими полярностями, як «традиція і Реформація», «правда і любов», «розум і почуття». Лютер також часто звертав увагу на напругу між «свободою» та «любов'ю», яка, на його думку, повинна визначати будь-які реформи богослужіння. Цей принцип вплинув на його рішення переглянути певні зміни в літургійних формах, які були запроваджені його колегами під час його перебування у Вартбурзі (Friedenthal 1982:395–396) [7, 95–98].

Збереження балансу між такими полярностями сприяє встановленню діалогу та «злиттю горизонтів», як це описує Ганс-Георг Гадамер, на що вказує у своєму дослідженні Федорів [2]. Враховуючи, що більшість людей природно схиляється до однієї із полярностей, свідоме прагнення до рівноваги запобігає жорсткості підходів, стимулює відкритість до діалогу та взаємодії. У контексті музичного служіння така взаємодія є важливою для забезпечення богослужіння, яке одночасно відповідає сучасним потребам громади та залишається вірним духовним основам.

У процесі рефлексії над різними полярностями, згаданими вище, а також взаємодії з традиційними і сучасними літургіями та піснями, було виокремлено наступні 10 полярностей, як результат аналізу богослужінь у різних церковних громадах: минуле проти теперішнього; об'єктивність проти суб'єктивності; когнітивне проти емоційного; громада проти індивідуума; знайомство проти різноманітності; підтвердження проти виклику; хрест проти слави; трансцендентність проти іманентності; універсальне проти конкретного [7, 150–168].

Ця полярність стосується протиставлення «розуму» та «серця» в поклонінні. Хоча обидва аспекти необхідні, різні традиції та деномінації надають більшу увагу одному з них. В історії церкви маємо неодноразові коливання між надмірною сентиментальністю і сухою об'єктивністю, що викликає численні дискусії (див. історичний огляд у наступних розділах). Традиційні служби часто критикували за надмірну орієнтацію на «розум», тоді як багато сучасних служб піддаються критиці за надмірну емоційність. Для багатьох людей «успішне поклоніння» означає переживання «відчуття» присутності Бога, і вони критикують відсутність таких відчуттів на традиційних службах. Це реалії, які необхідно серйозно враховувати, оскільки для більшості людей досвід та емоції є входом, через який можна почути повідомлення. Однак у деяких сучасних службах здається, що існує тиск на створення емоцій: «Не маючи щирої близькості в громадському спілкуванні, ми часто накладаємо хибний тиск на поклоніння, щоб воно створювало відчуття близькості» [4, 210].

Бернард пише про служби Praise and Worship так. Однією з слабкостей у сучасних прославленнях є часто розмиті межі між переживанням Бога під час поклоніння та емоційним вивільненням у поклонінні... емоційно виражене поклоніння має дивно залежну якість для багатьох. Це може призвести до того, що деякі починають поклонятися своєму досвіду поклоніння, а не самому Богові... Наголос на емоціях у постмодерній популярній психології може привабити багатьох постмодерністів до харизматичного поклоніння, які шукають новий вид емоційного вивільнення. Але привабливість швидко згасає без глибокої основи в класичній християнській теології та багатому досвіді поклоніння, що охоплює всю особистість і піднімає поклонника з індивідуального досвіду до справжнього спільного поклоніння [5].

У поклонінні, а особливо в піснях, необхідна певна міра емоцій, оскільки саме це зачіпає людей і відкриває їх для того, щоб почути слово. Пісні є основним способом відповісти на почуте, і тому певна міра емоційності є доречною. Однак пісні також повинні проголошувати та навчати, оскільки вони впливають на теологію, яка буде передана. Когнітивний та емоційний елементи, хоча й перебувають інколи в напруженні, не є протилежними. Найкращі пісні для поклоніння звертаються до всієї особистості: волі, емоцій та інтелекту. Музика має потужну роль у пробудженні людських емоцій. Саме тому вона була піддана сумнівам деякими реформаторами і ретельно контролювалася інституційними церквами [8]. Однак, як таке, це потужний засіб

для передачі когнітивного змісту, якщо ці два полюси зберігаються в балансі.

Когнітивна цінність пісні походить від її тексту. Емоційна цінність виникає переважно з мелодії, але текст також може містити емоційні слова та вигуки. Слова можуть викликати бойовий чи еротичний настрій. Типові емоційні слова, які можуть бути інтегровані в більш змістовні тексти, включають, наприклад, «обійми мене», «піднімайся», «Ісус, любов мого серця».

Питання, чи є пісня занадто «сухою і розумовою» чи «занадто емоційною», є предметом різних думок. Якщо мета – євангелізація, то емоційний вплив є дуже важливим при виборі музики. Якщо головною метою є формування характеру відданих членів громади, то визнається, що віра формується не лише через наші почуття, але й через наше розуміння змісту віри, тому більше уваги буде приділено когнітивному змісту пісень.

Підтримання балансу між когнітивним та емоційним у піснях досить просто на практиці під час недільного богослужіння є значно складнішим і потребує чутливого підходу до роботи з командами поклоніння. Слід враховувати, що людям подобається співати, і включати деякі з цих пісень, навіть якщо вони мають відносно низьку теологічну цінність. У структурі лютеранського богослужіння такі пісні можна включати на початкових етапах служби або в кінці. Більш змістовно насичені пісні варто розміщувати у частині богослужіння, присвяченій Слову. Водночас необхідно ретельно оцінювати пісні з популярною привабливістю, особливо розрізняючи ті, які мають обмежений чи односторонній теологічний зміст, та ті, що містять проблемну теологію в текстах. Проблемними з теологічного погляду є пісні, які наголошують на успіху та обіцяють звільнення від проблем, якщо слідувати за Христом. Найбільш проблематичним прикладом, знайденим у ході цього дослідження, є рядок: «У Його присутності всі наші проблеми зникають». Такі пісні бажано уникати. Іноді редактори пісенників переписують рядки пісень, що є можливим, якщо на них більше не поширюється авторське право. Однак зміна текстів пісень, автор яких ще живий, є більш складною та делікатною темою. У деяких випадках це трапляється, як, наприклад, у пісні, де цей рядок змінили на: «У Його присутності наша мета стає зрозумілою». Утім у таких випадках безпечніше просто вилучити пісню.

Більшість пісень є не стільки теологічно неправильними, скільки односторонніми. Це означає, що їх можна використовувати, якщо одночасно виконувати інші пісні, які відновлюють баланс. Наприклад, існує багато пісень, які підкреслюють лише божественність, славу та силу Христа, не згадуючи про Його людяність і страждання за нас.

Чимало пісень надто суб'єктивні, акцентуючи лише на нашій дії поклоніння або відповіді вірою, не визнаючи дії Бога. Такі пісні можуть ефективно використовуватися в богослужінні, але завжди потрібно пам'ятати, що те, що люди співають, зрештою впливатиме на їхню теологію. Необхідно зважати на позитивну «емоційну» цінність пісні порівняно з потенційним негативним впливом, який вона може мати на теологію співаків та їх вплив на громаду.

Проведення богослужінь і вибір пісень, які поєднують емоційну привабливість і проголошувальну цінність, залишаються складним завданням. Однак існує чимало пісень із гармонійним балансом цих характеристик, які варто знайти й інтегрувати в життя громади. Важливо робити це чутливо, аби люди не відчували позбавлення своїх улюблених пісень. Власний досвід у ході дослідження, зокрема неформальні дискусії з лідерами поклоніння та студентами, свідчить, що більшість людей позитивно реагує на ідею балансу й розуміє її важливість.

Висновки. Спів залишається фундаментальною складовою християнської ідентичності та служіння. Він є невід'ємною складовою християнського богослужіння, яка поєднує емоційне та теологічне начала. Успішне керівництво богослужінням та вибір пісень вимагають зваженого підходу, що враховує як їхню емоційну привабливість, так і проголошувальну цінність. Досягнення балансу між цими елементами сприяє створенню гармонійного духовного досвіду, що відповідає як індивідуальним, так і спільнотним потребам віруючих. Виявлено низку складових щодо створення гармонійної цілісності музичного прославлення. Баланс між емоцією та змістом: Пісні повинні поєднувати емоційний вплив і змістовну теологічну наповненість, що сприяє глибшому духовному збагаченню громади. Чутливість до вподобань громади: Необхідно зберігати улюблені пісні, якщо вони не є теологічно помилковими, додаючи при цьому нові пісні, які мають потенціал стати улюбленими. Формування спільного досвіду: Регулярне повторення цінних пісень допомагає закріпити їхню емоційну значущість і створює спільний досвід, який об'єднує громаду. Розширення репертуару: Включення як нових, так і традиційних пісень збагачує богослужіння, створюючи різноманіття естетичного й теологічного змісту. Ефективність та збагачення: Ретельний вибір пісень підсилює богослужіння, роблячи

його не лише ефективним засобом поклоніння, але й джерелом втіхи, навчання та духовного розвитку.

Християнські пісні виконують у різноманітних контекстах, однак основним місцем їх виконання є богослужіння, яке зазвичай проводиться в недільний ранок, коли християни певної деномінації збираються разом, щоб співати, молитися, поклонитися, слухати Слово Боже і, частіше чи рідше, брати участь у Святому Причасті. Саме цей конгрегаційний контекст визначає, які пісні можуть або повинні виконуватися, а також які з них залишаться в традиції надовго. Водночас, різні теологічні підходи спричиняють розмаїття думок щодо цілей і функцій недільного богослужіння, що, відповідно, впливає на вибір музичного репертуару. Отже, музичне служіння потребує усвідомленого і гнучкого підходу, який забезпечує як емоційне, так і теологічне збагачення, сприяючи гармонії між традицією та сучасністю в християнському поклонінні.

Література

1. Безклубенко С. та ін. На межі тисячоліть: християнство як феномен культури. Київ: Українська Православна Церква Київський Патріархат, Міжнародний інститут лінгвістики і права, 2000. 606 с.

2. Федорів М. Українські Богослужбові співи. Івано-Франківськ, 1997. 201 с.

3. Сапожник О. В. Вплив ісихазму на церковні пісенні Візантії та Київської Русі. У: Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: наук. зб. Вип. 31. Рівне: РДГУ, 2019. С. 71–79.

: Meinema, 2006, № 4, S. 12-34.

: The Alban Institute, 2001. № 2. S. 100–115.

· ГІНІСА 2000 № 1 С 77–90

3. Sapozhnik, O. V. (2019). The Influence of Hesychasm on Church Chants of Byzantium and Kyivan Rus. Ukrainian Culture: Past, Present, Ways of Development, 71–79 [in Ukrainian].

5. Barnard, M. (2006). Liturgie voorbij de Liturgische Beweging. Zoetermeer: Meinema, 4, 12–34 [in Dutch].

Стаття надійшла до редакції 09.01.2025
Отримано після доопрацювання 02.02.2025
Прийнято до друку 20.02.2025